

SIYASETİN @ HALİ: DİJİTAL ÇAĞDA SIYASAL KATILIM

E-POLITICS: POLITICAL PARTICIPATION IN THE DIGITAL AGE

Süleyman GÜNGÖR*

* Dr., Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, suleyman.gungor@btk.gov.tr

ÖZ

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki (BİT) gelişimler, özellikle internet, bütün insan faaliyetlerini olduğu gibi siyaseti de etkilemektedir. Bu etki, siyaset adına akla gelen her sahada dönüştürücü düzeyde gözlenmektedir. Siyasette yaşanan dönüşüm, devletin, örgütlerin ve bireylerin dijitalleşmesi kavramları çerçevesinde incelenmektedir. Demokrasinin anahtar terimlerinden birisi olan katılımın siyasetin dijitalleşmesinden nasıl etkilendiği ele alınmaktadır. BİT sayesinde siyasal katılım yeni yolları ortaya çıkmıştır. Literatür incelemesi ve siyasal sürecin gözlenmesi ile elde edilen bulgular çerçevesinde; dijital çağda siyasal katılımın biçimleri ve araçları tasnif edilmektedir. Bu kapsamda, bilginin dolaşımı, şeffaflık ve kamu yönetiminin sivil denetimi, geri bildirim, siyasal müzakere, örgütlenme, örgüt içi çalışmalar, propaganda, siyasal eylem ve seçimler gibi katılım örneklerinde BİT etkisi incelenmektedir. Bu incelemelerin sonunda, temsili demokrasinin doğrudan demokrasiye dönüşmesi ihtimali tartışılmıştır. İnternet ve özellikle sosyal medya aracılığıyla siyasete ilginin yükselmesi, demokrasinin gelişimine katkıları açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal katılım, e-demokrasi, e-seçim, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT)

Jel Kodları: O3, O35, O33, Q38.

ABSTRACT

Developments on Information and Communication Technologies (ICT), especially on the internet, have been influencing all human activities including politics. This influence is observed on every single field considered in politics at transformative level. The transformation experienced in politics is analyzed within the framework of the following concepts: digitalization of state, organization, and individual. How participation, one of the key terms in democracy, is affected from digitalization of politics is addressed. Thanks to ICT, new ways of political participation are come into view. In the framework of findings through literature review and observation of political process, forms and means of political participation are classified in the digital age. Within this scope, ICT influence is analyzed in participation samples, such as, circulation of information, transparency, civilian oversight of public administration, feedback, political negotiation, organization, intra-organizational exercises, propaganda, political action, and elections. At the end of these analyzes, the possibility of the transformation from representative democracy to direct democracy is addressed. The increase in interest through the internet and especially via social media is analyzed in terms of the contributions to the development of democracy.

Keywords: Political participation, e-democracy, e-voting, information and communication technologies (ICT)

Jel Codes: O3, O35, O33, Q38.

1. GİRİŞ

Teknolojide ve özellikle iletişim gelişmeler, bütün dünyayı kuşatarak teknolojisinde hızlanarak devam eden etkilemiştir. Bu etki; mal, sermaye ve emek

ile birlikte girişimcinin yerkürede dolaşımını kolaylaştıran araçların çoğalması şeklinde kendini göstermiştir. Aynı zamanda, aktarılması ve erişilmesi kolaylaşan ve ucuzlayan bilgi, üretkenliğin ve gücün temel kaynağı haline gelmiştir (Castells, 2005:25). Bundan dolayı, sanayi sonrası dönemin yaygın adlarından birisini de bilgi toplumu olmuştur.

Bilgi üretiminin sınaî üretime göre daha büyük bir kazanç ve daha güçlü bir iktidar sağlamasıyla tanımlayabileceğimiz bilgi çağında toplumlar, siyasal, yönetsel ve kültürel alanlarda dönüşüme uğramaktadır (Çukurçayır ve Çelebi, 2009:60). Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), bilginin depolanma ve iletilme kapasitesini büyük ölçüde arttırmıştır. Dijital devrim, internet devrimi ve telekomünikasyon devrimi, enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki yakınsamanın temelini yaratmış; dijitalleşme sayesinde farklı iletişim araçları arasında bilginin dolaşımı kolaylaşmıştır. Sanayi toplumunun toprak ve sermaye gibi kıt kaynaklara dayalı ekonomisinin yerini kıt olmayan, sürekli çoğalan, paylaşılabilen, bölünebilen ve çok hızlı taşınabilen bilgiye dayalı ekonomi almıştır (Bayram, 2010:174-179). Bilgi temelli başlayan toplumsal dönüşüm süreci yeni eklenen araçlarla alan ve derinlik olarak büyüyerek sürmektedir.

Bilginin dolaşımının kolaylaşması, demokratik karar sürecinde, bireylerin bilgi sahibi olarak siyasal hayata katılmaları yanı sıra görüşlerin açıklanması ve yayılması için de olanaklar sağlamaktadır. İlk bakışta, aslında tartışılması gerekli olsa da, dijital çağda bilginin demokratikleştiği, bireylerin siyasal etkinliğinin arttığı söylenebilir.

Bu çerçeve bilgi toplumunda siyasal katılımın, bu küresel dönüşümden payına düşenleri incelemek öğretici olacaktır.

Bu çalışmanın araştırma sorusu, dijital devrimin bütün beşeri etkinliklerle birlikte siyasal hayatı ve kurumlar da dönüştürdüğü, bu çerçevede de demokrasinin kurucu kavramlarından olan siyasal katılımın araç ve yollarının çeşitlendiği varsayımına

dayandırılmaktadır. Bu önermenin tanımlanabilmesi için literatür incelemesine dayalı olarak kavramsal çerçeve oluşturulacaktır. Siyasal katılım kavramına ilişkin çeşitli tanımlar değerlendirilerek özgün bir tanım sunulacaktır. Bu tanım ışığında siyasetin dijitalleşmesi devlet, siyasal örgütler ve birey açısından araçsal ve kavramsal olarak incelenecektir. Gerçekleştirilen literatür taramasının yanı sıra uygulama örneklerine yönelik gözlemler sonucunda elde edilen bulgular sınıflandırılarak e-katılım biçimlerine ilişkin eksikleri azaltılmış bir liste sunulacak ve bu biçimlerin değerlendirmesi yapılacaktır.

Bu çalışmada öncelikle siyasal katılımın e-dönüşüm sonucunda kullanabileceği araçlar ve sergileyeceği görünümlere ilişkin literatürde henüz yer almayan boyutlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu yanı sıra siyaset gibi pratiğin öncelikli olduğu bir bilgi alanında, yaşananın tespit, tahlil ve tasnifi ile ele alınan siyasal katılma konusunda teorinin pratiği kavramasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

2. SİYASAL KATILIM

Demokrasinin kelime anlamında barındırdığı gibi, halkın kararları kendisinin alması, antik dönem Atina örneğindeki küçük bir kent devletinde bile gerçekleştirilmesi imkânsıza yakındır. Bundan dolayı, karar alma organları belirli dönemler ve çeşitli yöntemlerle yenilenen temsilciler tarafından oluşturulmaktadır. Atina'da temsilcilerin belirlenmesinin en yaygın yöntemi, kura ya da bir sıraya bağlı dönüşüm. Modern demokrasilerde seçim temsilcilerin tespitinde başvurulan biricik yöntem halini almıştır. Temsilcilerin oy birliği ile karar alamadığı durumlarda, tercihlerin yoğunlaşmasına bakılarak çoğunluğun tercihinden yana alınır.

Halkın kendisini yönetmesi demek olan demokraside, siyasal ve yönetsel sürece halkın etkin katılımını gerektirmektedir. Bu gereklilik, katılım kavramını özgürlük ve hukuk devleti kavramlarıyla birlikte

demokrasinin temeli haline getirmektedir. Çoğulcu ve yarışmacı bir sistem olan temsili demokrasilerde, temsilcilerin belirlendiği genel ya da yerel seçimler en yaygın katılım zeminini oluşturmaktadır. Bunun sonrasında, temsilciler tarafından gerçekleştirilen karar alma ve uygulama faaliyetlerinde etki gösterme girişimleri de siyasal katılımın en az seçimler kadar önemli bir başka boyutunu oluşturmaktadır (Heywood, 2013:298-301).

Sartori'nin (1993:232-252) "demokrasinin karar verme teorisi", bir konuda karar alma sürecinde bir konunun nasıl ve ne zaman siyasal alana taşındığını incelemektedir. Belirli bir çıkar veya düşünce için birleşenlerin oluşturduğu STK'lar, varlıkları ve eylemleri ile siyasal katılımın aktörleri durumuna bu alanda sergiledikleri çabalar dolayısıyla gelmiştir.

Başka bir yerde "(v)atandaş ile devlet arasında iletişim kanallarının açıklığı ve çeşitliliği, karşılıklı güven duygusunu pekiştirecek bir araçtır." dedikten sonra bir tanım önerisi yapmıştı: "Siyasal katılım vatandaşın devlet ve diğer örgütlü yapıların içinde işleyen karar sürecinde ve kararların uygulanmasında kendi çıkar ve fikirlerini etkin kılmaya yönelik eylemler ve çabaların bütünüdür" (Güngör, 2012:61).

Siyasal katılımı, bireyin diğer bireyleri ya da örgütleri kendi kanaati yönünde etkilemeye çalışmasına etkin katılım ve kanaat oluşturmak için adaylar, örgütler ve diğer bireylerin görüşlerini öğrenmeye yönelik izleyici duruşunu edilgen katılım olarak ikiye ayırmak mümkündür. Turan da, siyasal katılmayı alışılmış ve olağandışı olarak iki ana grupta toplamaktadır. Örgütlerde yönetici veya üye olmak, aday olmak, bildiri yayınlamak veya dağıtmak, başkaları ile siyaset konularını konuşmak, siyasal faaliyet içindeki kişilerle tanışmak, başışta bulunmak, bireysel veya toplu dilekçe vermek gibi eylemleri alışılmış katılma örnekleri olarak gören Turan, itaatsizlik, boykot, grev, işgal, karşıt olarak gördüklerine yönelik şiddet ve terörü de olağandışı siyasal katılma biçimi saymaktadır (Turan, 1986:68-73). Bir fiilin

suç teşkil etmesi, o eylemin siyasal katılma niteliğini değiştirmemektedir.

Siyasal katılma, karar alıcıların belirlendiği seçimler yanı sıra katılımcının gündemini siyasal gündeme taşıma girişimlerinin tümünü kapsayan bir kavram olarak algılanmalıdır. Halkın kendini yönetmesi anlamındaki demokratik sistemlerde, yasal ölçülerdeki katılma biçimlerinin çeşitliliği ve araçlarının çokluğu sistemin seçmenle kurduğu güçlü iletişimin de göstergesidir. Sivil toplumun siyasal alanda sürekli etkinliği, belirli dönemlerde temsili seçmekten ibaret durumlara göre daha demokratik sayılmalıdır.

3. SİYASETİN DİJİTALLEŞMESİ

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki sürekli gelişim, bütün toplumsal kavram ve kurumları da dönüştürecek düzeyde etkili olmuştur. Bu dönüştürücü etkiye dijital devrim ve içinde bulunulan döneme dijital çağ ya da bilgi çağı denilmesi üzerinde artık uzlaşmış durumdadır. Bu dönüşüm, bütün beşeri faaliyetleri etkilemiş, mal ve hizmetlerin, sermayenin, emeğin ve en çok da bilginin küresel dolaşımını kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Hemen her alanda, BİT kullanılarak yürütülen faaliyetler, "e-" öneki olarak yürütülmeye başlamıştır (Güngör, 2012:64). Siyasette geleneksel davranışlar hala korunsaydı bile, dijitalleşmenin çemberi her geçen gün genişlemektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle internet, siyasal partiler ve STK'lar açısından örgütlenme, iç iletişim, propaganda ve kamuoyu beklentilerinin öğrenilmesi gibi alanlarda yeni imkânlar sunmaktadır. Gazetenin durağan ve tek yönlü mesajları ile kıyaslandığında, radyo ve televizyonun siyasete getirdiği canlanma ve karşılıklı iletişimi coşkuyla karşılayan ve buna tele-demokrasi veya siber-demokrasi diyenler olmuştur. Hatta buradan bir doğrudan demokrasi uygulaması modelleme girişimleri de olmuştur.

ABD'de başkan adayı Ross Perrot, 1990'ların başında uyguladığı seçim

kampanyasının bir parçası olarak televizyon üzerinden elektronik kent toplantıları yapmıştı. Bu deneme tele-demokrasi kavramının üretilmesine yol açmıştır. İnternetin yaygınlaşması ve kullanıcı sayısının artması siber-demokrasi kavramını doğurmuştur. Martin Hagen tarafından siber-demokrasiyi, sanal mekanda oluşup gerçek hayata da taşınan gruplar aracılığıyla sanal uzayın demokratik biçimde kurgulanmasını ifade etmek için kullanılmıştır. İletişimsel ve siyasal yapılardan oluşan siber-demokrasi, bir doğrudan demokrasi modeli olarak öngörülmekte ve birincil tehdidin merkeziyetçilikten kaynaklanabileceği tartışılmaktadır. Merkeziyetçilik, salt siyasal değil ticari girişim olarak haber kaynaklarının ve yayın organlarının sermayenin denetiminde olmasını da kapsamaktadır. Ancak günümüzde e-demokrasi doğrudan demokrasi modeli olmayıp temsili demokrasiyi güçlendirmeye yönelmiş görünmektedir (Hagen, 1997'den aktaran Güngör, 2012:100).

Dijitalleşmenin demokrasiyi dönüştürmesi veya desteklemesi tartışmaları bir yana bırakılıp siyasetin yapıya gelişini nasıl etkilediğine yakından bakılırsa; gözlenen manzaranın genel çerçevesi şu şekilde çizilebilir: Devlet kurumsal olarak ve hizmet sunumu açısından etkilenmiştir. Siyasal partiler, sivil toplum ve bireylerin yapısında ve etkinliklerinde dönüşüm yaşanmıştır. Bu çerçevede, iş hayatı ve işletmelere dönük etkiler çalışmanın kapsamı dışındadır.

3.1. Dijital Çağda Devlet

Dijital devrim etkisinde devlet, yapısal olarak yönetim, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi kavramlar yardımıyla ve adem-i merkeziyetçiliğin güçlenmesi eğilimiyle dönüşmektedir. Bu bağlamda, devletin karar sürecine, işleyişine ve yönetici kadronun kim olması konularında vatandaşların doğrudan etkin olmasına imkân doğduğu söylenebilmektedir. Siyasal sürecin bireyin ve çıkar gruplarının katılımına ve denetimine daha açık hale

gelmesi, devletin demokratikleşmesi adına olumlu sayılabilir.

Devlet, siyasetin en üst kurumsal yapısı olması bakımından öncelikle ele aldığımızda, alışılmış devlet yapısının yanında e-devlet olarak da varlık göstermeye başlamıştır. E-devlet ile genel olarak kamu hizmeti sunumunun internet aracılığıyla gerçekleştirilmesi ve bu nitelikte sunulan hizmetlere ilişkin bağlantı koleksiyonunun yer aldığı portal yayıncılığı şeklinde anlaşılmaktadır. turkiye.gov.tr sayfası ülkemizde devletin e-hizmetlerine tek şifre ile erişilebilen kapı olarak çalışmaktadır. Eylül 2017 sonu itibarıyla, e-devlet kapısından 346 kurum tarafından elektronik olarak 2.292 hizmet sunulduğu bildirilmektedir.

Dijitalleşme kamu kurumlarının sayılı hizmetlerini internete taşımalarının dışında iç işleyiş, çalışanları ile iletişim ve diğer kamu kurumları ile ilişkiler üzerinde de etkili olmuştur. Kamu hizmetlerinin üretilmesi ve sunulması sırasında bilgi teknolojilerinin kullanımı sayesinde zaman, kırtasiye malzemesi ve emekten tasarruf edilmesi beklentileri çok yaygındır. İdarecilerin yönetim bilgi sistemleri kullanım eğilimi ve çalışanların bilgisayar uygulamalarını kullanma beceri düzeyi beklentinin hayata yansımaları doğrudan etkilemektedir.

ITU tarafından hazırlanan bir rapor, e-devlet uygulamaları sayesinde kıt kaynakların verimli kullanımı, hükümetlerin hesap verebilirliği ve şeffaflığı, piyasa ekonomisinin etkin şekilde tesis edilmesi, demokrasinin daha geniş alana nüfuz etmesi, vatandaşın demokrasi bilincinin artırılması, hükümete duyulan güven ve bağlılığın artırılmasına hizmet edebileceğini vurgulamaktadır (ITU, 2008:9-15).

3.2. Siyasal Örgütlerde Dijitalleşme

Siyasetin demokrasilerde öncelikle iletişimsel bir etkinlik olduğu vurgulanmalıdır. Siyasal örgütler, liderler ve adaylar, siyasal görüş ve programlarını toplumun bilgisine ve onayına sunar.

Seçmen, tanımlanmış siyasal programları ve bunları uygulama isteğiyle aday olmuş kişilere ilişkin yaptığı değerlendirmeler ile tercih geliştirir. Siyasal partiler, benzer düşüncelerin bir araya gelmesi sonucu oluşur ve demokrasilerin vazgeçilmez unsuru kabul edilirler.

İletişim teknolojisindeki internetin yaygınlaşması, genişbant bağlantı, mobil teknoloji ve yakınsama gibi gelişmeler, siyasal partilere de yeni iletişim araçları sağlamıştır. Bunların en başta geleni internet sayfasıdır. Partilerin internet sayfasında genel başkan ve parti yöneticilerinin açıklamaları, haberleri genel olarak öne çıkmaktadır. Bu yayınlar, etkileşime kapalı, tek yönlü bildirimler niteliğindedir. Partilerin web sayfasında, sosyal medya hesaplarının da duyurusunu yapılmaktadır. Mecliste yer alan partilerin internet sayfalarına bakıldığında, MHP dışındaki üç partinin ana sayfalarında twitter akışlarını da sergilemektedir. HDP, genel merkezleri adına kullanılan bütün sosyal mecraların yayın akışını web sayfasından paylaşmaktadır. AK Parti, CHP ve MHP, ziyaretçilerine iletişim yolu olarak çevrimiçi mesaj gönderme seçeneği hazırlamışlarken HDP yalnızca e-posta adresini bildirmekle yetinmiştir. Ak Parti ve CHP, parti haberlerinin takip edilebildiği mobil uygulamaların indirme bağlantılarını web sayfasında yayınlamaktadır. Diğerlerinden farklı olarak CHP aidat ve bağış için e-ödeme ve üye kayıt formu doldurma yolları da açmıştır. Bütün partiler, kendilerine ait başka internet sayfalarının da adreslerine anasayfada yer vermektedir. CHP ve MHP, partilerinin web TV bağlantılarını da resmi internet sayfalarında öne çıkarmışlardır.

Siyasal partilerin resmi internet sayfaları, partinin TBMM grubu, gençlik ve kadın kolları, yerel örgütler, parti okulu, sosyal medya hesaplarını da içeren bir portal olmanın yanı sıra, etkinliklerden resim ve videolarla destelenen haberler, lider kadroların konuşma kayıtları ile partinin seçim çalışmaları arşivine, afişlerine, müziklerine ve diğer propaganda malzemeleri ile dolu doludur. Çalışmamız

açısından bu tespit, gerçek siyasal faaliyetlerde ne varsa, hepsinin dijital zeminde de yerinin olduğunu göstermektedir.

Yeni iletişim teknolojileri ve internet, politikaya sadece bilinen faaliyetlerini duyurma aracı olmamış, aynı zamanda toplumla kesintisiz iletişim sağlamaktadır. Parti kurumsal yapısı ve bireysel olarak politikacılar tarafından yaygın olarak kullanılan kısa mesaj bildirimleri üye ve yandaşları sürekli kendisi hakkında bilgilendirmektedir. Katıldığı bir etkinliğin, radyo veya TV programının kaydını kendi sosyal medya hesaplarından paylaşmakta ve eşzamanlı olma gerekliliği ortadan kalkarak takipçilerine izletebilmektedir. Bu yolla, siyasal örgütler ve aktörler, toplumsal tabanları ile sürekli bir iletişim kurmaktadır. Sosyal medyanın sağladığı etkileşimli kullanım imkânı, politikacının bireyler açısından erişilebilirliğini yükseltmektedir.

Siyasal partilerin iç çalışmalarında elektronik yöntemler gittikçe genişleyen bir kullanım alanına ulaşmaktadır. Üyeler veya yerel örgüt yöneticileri ile doğrudan iletişim sağlayan web tabanlı platformlar üzerinden merkez ile taşra arasında politika ve kararlara ilişkin bilgi akışı hızlanmış durumdadır. Delegelerin, üyelerin ve hatta gönüllülerin şifre ile katılabildiği anketler ve seçim döneminde aday belirleme sürecinde kanaat yoklaması yapılmaktadır.

Siyasal partilerin dışındaki sivil toplum örgütlerinin oluşum ve çalışmalarına BİT katkısı daha belirgindir. Çünkü bir siyasal partinin örgütlenme biçimi ve organları siyasi partiler kanunu ile şekillendirilmişken, sivil girişimlerin örgütlenmesi daha esnek olabilir. Artık sadece internet üzerinde bile örgütlenmek mümkündür.

Dijital ortamda siyasal partilerin kullandığı yöntemlerin tamamı STK'lar tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca sosyal medya, forumlar ve mail grupları, mekândan bağımsız örgütlenmelere ve zamandan bağımsız toplantılara ev sahipliği yapabilmektedir. Bu sayede, ortak gündeme

sahip kişilerin görüş alışverişi yapmaları ya da eyleme geçmeleri söz konusu olmaktadır. Bunun için biçimsel bir örgüte ihtiyaç bulunmamaktadır. Sosyal medyanın bu tür eylem birliktelikleri için kullanımı pek çok örnekle kendini göstermiştir: Ortadoğu'daki Arap Baharı zinciri, ABD'de başlayıp Avrupa'ya sıçrayan "Wall Street'i işgal et" hareketi, ülkemizdeki Gezi Parkı Protestosu ve Cerettepe benzeri çevreci gösteriler gibi.

İnternet ve sosyal medya, dijital ortam örgütlerinin oluşmasına olduğu gibi, eylemciler arasında koordinasyona, eylemlerin duyurulmasına ve eylemin canlı olarak yayımlanması ile bu görüntülerin sonraki zamanlarda izlenebilmesi sayesinde eylemin yeniden üretilmesine hizmet etmektedir.

Genişbant bağlantının yaygınlaşması sayesinde siyasal alanda etkinlik sergilemek isteyen oluşumlar, kendilerini duyurabilmek için belirli bir sermaye ve altyapı yatırımı isteyen gazete ve televizyonlara, dolayısıyla ekonomik ve siyasal güç sahiplerine bağımlı olmaktan kurtulmuş oldular. Edinme maliyeti ucuzlayan bir akıllı telefon ve internet bağlantısı sayesinde, bireyler kendi yayın organlarını hayata geçirebilecek durumdadır. Bundan dolayı, gazetecilik mesleği de dönüşüme uğramıştır. Görüşleri patronu tarafından onaylanmadığı için işten çıkartılan gazeteciler, basit bir blog ile mesleklerini sürdürebilmektedir. Hatta okunma sayısına bağlı olarak reklam geliri elde etmesi olağan bir hal almıştır. T24 internet gazetesi, finansal anlamda bağımsız bir gazeteci grubu tarafından hayata geçirilmiş ve bugün göz ardı edilemez bir yayın organı durumundadır (T24, 2017).

Haberciliğin değişmesinin başka bir boyutu haberin elde edilip sunulması sürecinde gözlenmektedir: Anlık siyasal gelişmeler hakkında, olayın içerisinde yer alan aktörlerin sosyal medya hesabının takipçileri, o olayı takip eden muhabirden önce ayrıntıları öğrenebilmektedir. Cumhurbaşkanı ile Ankara Büyükşehir Belediye Başkanının görüşmesi, Gökçek'in

twitter hesabından açıklanmıştır (Habertürk, 2017). Benzer durum, diplomasi alanında bile gözlenmektedir. Eskiden diplomatlar aracılığıyla paylaşılan bazı mesajlar, günümüzde devlet ya da hükümet başkanları, dışişleri bakanları, sözcüleri tarafından sosyal medya paylaşımları ile verilmeye başlanmıştır. Keza magazin dünyasındaki hızlı hayatlar, itiraflar ve ithamlar, geleneksel medyadan önce sosyal medya aracılığıyla duyulmaktadır.

Sosyal medyanın öne geçmesi, siyasal örgütlenmeler ve eylemlere ek olarak sanal eylem alanı üretmiştir. Özellikle twitter üzerinde hashtag (etiket) tanımlı paylaşımlar ile örgütlü şekilde yapılan gündem çalışması, "rakip" hesaplara karşı yapılan saldırılar bunun meşru boyutunu oluşturmaktadır. Hacker girişimleri ise sanal ortam terörizmi olarak gayrimeşru şekilde ve artarak sürmektedir.

3.3. Dijital Çağda Birey

Dijital devrim, bireylerin iletişim imkânını genişlettiği gibi alışkanlıklarını değiştirmiştir. Mektup, kartpostal, zarf, pul, telgraf ve hatta faks ender başvurulan iletişim araçları olmuştur. Cep telefonu, kısa mesaj, görüntülü mesaj, sesli mesaj, görüntülü konuşma, çok katılımcılı görüşmeler, anlık mesajlaşma ve e-posta kişisel ve ticari iletişimin olağan yolları haline gelmiştir. Ülkemizde 2017 yılının ilk yarısında genişbant internet abone sayısı "11,1 milyonu sabit abone, 55,3 milyonu mobil abone olmak üzere toplam 66,4 milyon" düzeyine ulaşmıştır (BTK, 2017:vii). Bu rakamlar dijitalleşen bireylerin sayısını göstermesi bakımından anlamlıdır.

İletişim teknolojileri, kişisel iletişimi dönüştürdüğü gibi, bireylerin haber alma imkânını da çoğaltmışlardır. Bu artışın birinci boyutu, bilginin hızlı iletilmesidir. Bir gelişme ortaya çıkması ile eş zamanlı olarak habere dönüşmektedir. İkinci bir boyut, haber kaynaklarının çeşitlenmesidir. Geleneksel gazete ve televizyonlar, sahipleri ve yöneticilerinin tercihleri doğrultusunda bir seçkiyi yayınlarına

aldıkları için, yayınlanmaya değer görülmemeyen haberler bir nevi sansüre uğramış olurken, şimdi temini kolay bir cihaz ve internet bağlantısı sayesinde her kullanıcı aynı zamanda canlı yayın bile yapabilen bir yayıncıya dönüşmektedir. Bu sayede, bireylerin haber alabilecekleri ve bilginin dolaşıma sürülebildiği kaynak sayısı çoğalmaktadır. Üçüncü boyut, bilginin dolaşımının ötündeki zaman engelini kalkmasıdır. Geleneksel medya tarafından bilginin yayınlanması, onun kamuoyuna ulaştığı anlamına gelmemektedir. Radyo ve televizyon yayını anlık olarak dinleyici ve izleyiciye ulaşırken, gazete ve dergide görece daha uzun ömürlü bir yayın söz konusudur. Ancak yeni medya sayesinde, bir bilgi paylaşımı zamandan bağımsız olarak erişime açılmış durumdadır. Bağımsız haber kaynaklarının yanı sıra, geleneksel yayıncıların da geçmiş yayınlarına erişilmesi, arşivleme yollarının çoğalması ve haberin yeniden dolaşıma sürülmesi imkânı bireylerin bilgi edinme kanallarını büyütüştür. Bilgi ve haber kaynaklarının bağımsızlaşması, çoğalması, kolay erişilebilmesi ve tekrar üretilmeye uygun olması, demokraside asli karar alıcı olarak vatandaşların bilgi sahibi olmasına katkı sağlamaktadır.

İnternet sayfası hazırlamak, yine internette sunulan şablonlar sayesinde uzmanlığı gerektirmemektedir. Blog sayfaları, geleneksel medya kuruluşlarının web sayfalarında yorum yazabilme ve erişim kolaylığı, herkesi birer potansiyel yazar ve yayıncı haline getirmiştir. Demokrasinin önemli bir unsuru olarak ifade özgürlüğünün sıradan bireyler tarafından kamuoyuna ulaşabilecek şekilde kullanılmasının pratiğe geçirilmesi olanakları artırmıştır.

Sosyal medya ortak adı altında toplanan facebook, twitter, youtube, intagram, google+ gibi uygulamalar metin, fotoğraf veya video paylaşımına, canlı yayın yapılmasına imkân sağlamaktadır. Kullanıcılar arasında etkileşim ortamının bulunması, sosyal medyayı aynı zamanda bir serbest forum haline getirmektedir.

Sosyal medyanın etkileşimli özelliği, beraberinde siyasal katılım açısından dikkat çekici yenilikleri getirmektedir. İlk ve en önemli yenilik, bireylerin siyasal aktörlerle doğrudan iletişime geçebilmeleridir.

Sosyal medyanın yaygınlaşması, bu ortamın kendine özgü özellikleriyle belirginleşmesi yaşanmaktadır. Sanal ortamdaki sosyal etkinliğin özgünlüklerinin başında gerçek olması gerekmeyen ad, resim ve kişi bilgileri ile bir kullanıcı profili oluşturmaktır. Özgün bir dil ve anlatım aracı olarak emojiler, doğal dil içinde sanal ortama özel kısaltma ve argo, “caps” denilen üzerinde oynama yapılmış ve bazen yazı ile desteklenmiş görseller, kısa hareketli görseller ve videolar kullanılmaktadır. Paylaşımlarda başka kullanıcıları etiketleyerek onlarla “ortak” noktayı vurgulamak ya da o kullanıcı ve takipçilerinin dikkatini çekmek. Uzun anlatımların yerine daha kısa ifadeler ve görsel unsurlar kullanılması yaygındır. Twitter’ın 140 karakter ile sınırlı blog uygulaması bunun belirgin örneğidir.

Sosyal medyanın bu özelliği sayesinde kullanıcılar, ilkokul arkadaşlarıyla yeniden haberleşmenin ötesine geçip kendileri ile benzer ilgileri olan diğer kullanıcılarla buluşturan etkisi, sanal grup ve toplulukları oluşturmuştur. Bu oluşum, sosyal medyanın siyasal alanda kullanılmasına da yansımaktadır.

Siyasal ilgi sahibi sosyal medya hesapları, genel olarak üç kategoride toplanmaktadır: Yandaş, karşıt ve gözlemci. Bu kategorik duruş, her konuda ortaya çıkmaktadır. Gözlemciler grubu dışındakiler, kendilerine benzeyenlerle oluşturdukları ve “yabancı”ya yer vermeyen birçok sanal grupta buluştukları görülmektedir. Bu grupların bir cemaat niteliği gösterdiği söylenebilir.

BİT’in sunduğu yeni sosyal ortamda kendine özgü bir toplumsallaşma süreci işlemektedir. Sanal toplulukların kendine özgü kültürü, normal ve adetleri oluşmaktadır. Dijital ortamda birey, sanal topluluğa uyumlaşma anlamında bir toplumsallaşma yaşamaktadır. Buradaki

toplumsallaşma bireyin ağ içerisinde bulunmayı, var olmayı, var kalmayı ve ağda / ağlarda başka üyelerin dikkatini çekmeyi öğrenmesini ifade etmektedir. Ayrıca toplumun yeni bireyleri, dijital toplumsallaşma ile birlikte siyasal toplumun işleyişi, kuralları ve aktörleri hakkında bilgi edinirler. BİT, siyasal toplumsallaşmanın yeni araçlarını bireylerin ve toplumun kullanıma açmıştır.

4. E-KATILIM BİÇİMLERİ

Siyasal katılmanın siyasi parti içi etkinlikler, sivil girişimler, seçimlerde oy verme gibi klasik biçimlerine göre teknolojinin sunduğu yenilikler bireyin ve grupların siyasal karar ve uygulama sürecine katılım girişimlerini kolay ve ucuz hale getirmektedir (Schlüter, 2010). Siyasal alanın birey ve STK'lar açısından erişilebilirliğinin yükselmesi ile bir talebi siyasetin gündemine getirmek, siyasal gündeme ilişkin görüşlerin karar alıcılara duyurulmasını sağlamak veya hükümet uygulamalarının denetlenmesi açılarından fırsatlar ortaya çıkmıştır.

BİT, siyasal karar sürecinin temsilcilere bırakılmasını sona erdirerek doğrudan katılım imkânları sunmaktadır. Yeni teknolojinin demokratik siyasal süreçte politikacılar, siyasal kurumlar ve halk tarafından kullanılmasına e-demokrasi terimini yakıştıran coşkunluk kadar, temsili demokrasinin güçlenmesine hizmet edeceği de ifade edilmektedir. Elektronik araçların katkısının dışında e-demokrasi kavramı, e-devlet, e-yönetim, e-adalet, e-katılım ve e-seçim ile desteklenmedikçe sadece bir söz olarak kalacaktır (Schlüter, 2010).

E-katılımın biçimlerine göre değerlendirme yapmak, aynı zamanda e-katılımın bileşenlerini tespit etmek ve görünümünü isimlendirmek anlamına gelecektir.

4.1. Bilginin Kolay Dolaşımı

İletişim teknolojilerindeki gelişmenin bilginin dolaşımını, depolanmasını ve erişilmesini hızlandırması, kolaylaştırması ve ucuzlatması ile bilginin bizatihi

ekonomik bir değer kazanması sonucunu ve bilgi toplumunu doğurmaktadır. Bilginin erişilmesi ve yayılmasında geçmişten bu yana etkili olan sınır, sınırlama ve filtreleme dolayısıyla bilgi iktidar yanlısı, yönlendirilmiş ve pahalı bir şeydir. Bu sebeple dijital devrimin bilgiyi demokratikleştirdiği söylenebilir. Demokrasilerde özgür birey, tartışma hakkında bilgi sahibi olarak kanaat açıklamaktadır. İnternet bilginin paylaşılması ve erişilmesini kolaylaştırarak bireylerin gündeme ilişkin ayrıntılı bilgi edinmesine ve karar alıcıların kamu yararını isabetli değerlendirmelerine hizmet etmektedir.

Ancak internet sayesinde yorumsuz bilgi/haberin yanı sıra, farklı düşüneler de seçmenin erişimine sunulmaktadır. Ayrıca seçmenin beklenti ve kanaatleri bu dolaşıma kolaylıkla katılabilmektedir. Temsili demokrasilerde, vatandaşların seçenekler hakkında asgari bilgiye sahip olduklarına ilişkin varsayım, bu yolla fiili bir imkân durumuna geçmektedir. Teknoloji, bireylerin karar sürecine daha çok bilgi sahibi olarak katılmalarını kolaylaştırmaktadır. “Ancak BİT, sağladığı imkânlarla, iktidar odakları ile bilginin üreticisini ve bu bağlamda BİT üreticisini ulaşılabilir bilgileri manipüle etme veya belirleme konusunda aşırı güçlendirmektedir (Güngör, 2014:78).” Dolayısıyla dolaşımdaki bilginin doğrulanması, hem bireyler hem de kamusal aktörler için göz ardı edilemez bir sorun olarak ortada durmaktadır.

Bilgi edinme, birey açısından pasif siyasal katılımın ilk adımlarından birisidir. Dijital araçlar, kişilerin siyasal gündeme ilişkin bilgi edinme yollarını genişletmiştir. Takip edilecek siyasal parti veya aktörün e-posta listesine katılmak, sosyal medya hesaplarını takip etmek veya youtube kanalına abone olmak gibi zahmetsiz işlemler ya da bunlardan sadece bir tanesi bile yeterli olmaktadır.

4.2. Kamusal Etkinliklerin Şeffaflaşması Ve Denetlenebilirlik

Seçimle iş başına gelen kişiler ve atanmış görevlilerin karar ve uygulama sürecindeki faaliyetleri, bilginin hızlı ve kolay dolaşımı dolayısıyla, kamuoyunun haberdar olmasına açık bir nitelik kazanmıştır. Kamu kurumları ve aktörler açısından, ortaya koydukları program ve eylemlerin halk desteğine duyduğu ihtiyaç şeffaflaşmayı destekleyen bir unsurdur. Aynı zamanda seçmenler ve muhalif siyasal gruplar tarafından iktidarın denetlenmesine hizmet etmektedir. Örneğin Belediye Meclisinin veya yasama organının toplantı takvimi, gündemi ve toplantı sırasındaki çalışmalarının internet üzerinden genel erişime açılması ve genel olarak kamusal işlerin elektronik olarak sürdürülmesi veya bildirilmesi halkın destek, itiraz ve denetimlerine veri sunmaktadır.

Kamu kurumlarının, siyasal partilerin, parlamento ve yerel yönetimlerin arşiv ve tutanakları genel erişime açık hale gelmiştir. Bu sayede, geçmiş dönemlerdeki siyasal tartışmalar, örgütler ve aktörlerin tutum alışları ve güncel yaklaşımları değerlendirilebilir. Bu değerlendirme, temsilcilerin bağlı yetki ile bulunmasalar bile, seçmenlerden yeniden oy isterken, sergilediği tutarlılık ve etkililiği kanıtlamasına veya tersine hallerde açıklama yapmasına yol açacaktır. Siyasal faaliyetlerin belge, video, resim veya ses biçiminde arşivlenip erişime açılması seçmenin temsilcileri denetlemesine veri sağlamaktadır.

4.3. Geri Bildirim Alma / Verme

İnternet ve akıllı telefon kullanımının yaygınlaşması ve özellikle sosyal medya uygulamaları, karar mekanizmalarının halk ile doğrudan ve kesintisiz iletişimi için ortam sağlamaktadır. Bu araçlar üzerinden, siyasal aktörler halkın istek, beklenti ve çekincelerini kolaylıkla öğrenebilmektedir. Siyasal karar ve uygulamaların etkisinin izlenmesi ve taleplerin siyasal program veya eylemlere girdi oluşturması bakımından dijital ortamda sürdürülen

iletişimin katkı sağlama potansiyeli büyüktür.

Bireyler açısından kamu kurumlarına e-dilekçe ile başvurunun yollarının açılması, geri bildirim açısından tanımlanmış yöntemler oluşturulması beklentilerin tespiti için önemlidir. Ülkemizdeki bilgi edinme hakkının kullanımı, BİMER (<https://www.bimer.gov.tr/>) ve CİMER (<https://basvuru.tccb.gov.tr/>) uygulamaları bu çerçevede iyi örnekler olarak anılmalıdır. TBMM, anayasal bir hak olan dilekçe hakkının kullanımı konusunda <https://edilekce.tbmm.gov.tr/> internet adresinden bireylerin başvuru yapmalarını sağlamıştır. Ayrıca Kamu Denetçiliği Kurumunun oluşturulması, idarenin hesap verebilirliğinin kurumsal alt yapısını oluşturmakla, demokratik sisteme güçlü bir destek sağlamıştır. Denetlenebilir ve hesap verebilir bir idare, halka karşı sorumluluklarını göz önünde tutarak hareket edecek ve vatandaşlar da bu idarenin işlem ve eylemleri hakkında yargısal denetimin dışında bilişim teknolojisinin kolaylaştırdığı sivil denetim yollarını kullanabilecektir.

Geri bildirim yolları, vatandaş ile hükümet arasında olduğu kadar, siyasal partiler ve diğer sivil örgütlenmeler ile üyeler ve kamuoyu arasında yürütülen iletişime sonuç odaklı anlamlar kazandırabilmektedir.

4.4. E- Müzakere

Temsili demokrasi modellerinde farklı kanaatlerin arasında geçen tartışma, vazgeçilemez bir bileşendir. Birbirinden başka çıkar, anlayış ve beklenti içerisindeki birey ve grupların arasında ya da çoğunlukla onların temsilcileri arasında yürütülen tartışmalar; mümkün olduğunca geniş bir uzlaşma sağlanarak herkes için daha az itiraz edilecek bir yolun aranması çabasıdır.

Düşünce ve ifade özgürlüğü, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının korunması gibi demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Farklı anlayışların dile getirilemediği veya vatandaşlar arasında barışçıl ve saygılı iletişim

ortamının eksikliği hallerde, -bütün biçimleri için geçerli olarak- demokrasinin ütopyik bir kavram durumuna düştüğü söylenebilir. Müzakere, münazara, fikir alışverişi veya tartışma çoğulculuğun varlığının göstergesi ve güvencesi olması dolayısıyla önemlidir.

İnternet üzerindeki etkileşimli bütün platformlar, aynı zamanda siyasal müzakere ortamı oluşturmaktadır. Forumlar, bloglar, yorum yazılabilir haber siteleri ve nihayet sosyal medya uygulamaları sanal bir “eklesia” oluşturmuş gibidir. Sanal bir meclis gibi, güç merkezlerinin hegemonyasından bağımsız olarak dijital bir kamusal ortamda siyasal tartışmalar da yapılabilmektedir. Parti görüşlerinin yanı sıra partilerden bağımsız kanaatlerin de dile getirilebilmesi dolayısıyla sanal ortam, demokratik müzakere açısından dikkate değer bir katkı sağlamaktadır. Beklentiyi dayanarak Hühnermann, “sanal meclis ile yeni bir siyasal çağın başladığı” müjdesini dile getirmiştir. Siyasal tartışma yapılabilen ortamların çoğalması, kişilerin kendi iddialarını dile getirebilmeleri ve karşı iddialara cevaplar verebilmeleri dolayısıyla siyasal sistemin meşruiyetini güçlendirmektedir (Hühnermann, 2009).

Sosyal medya, siyasal müzakere pratiğine küçümsenmemesi gereken imkânlar sağlamıştır. Bireyler, gerçek hayatta karşılaşma şansı olmayan gerçek siyasal aktörlere doğrudan görüşlerini iletirken, temsilcisini aradan kaldırarak doğrudan kendi adına kendisi konuşmaktadır. Doğrudan kişisel ifade imkânı, karar alıcıların hareketlerini etkileme yeteneğine sahip görünmektedir. Siyasal tartışmanın sanal ortamda da taraftarlık duygusuyla yürütülmesi riski, yukarıda değinilen troller, botlar ve çakma hesaplar ile sergilenen saldırgan ve yönlendirmeci çabalarla göz önüne gelmektedir. Bu da nitelikli bir siyasal tartışma yerine suçlama, iftira, hakaret ve alaycı bir “gürültü”yü büyütmektedir.

4.5. Örgütlenme ve Örgüt İçi Çalışmalar

Örgütlenmenin önündeki finansal, coğrafi ve yasal engeller dolayısıyla bir parti veya

dernek olarak varlık kazanamayan ortak anlayışlar, sanal gruplar üzerinde buluşmaktadır. Bu gruplaşma sayesinde, bireylerin ortak bir kaygı etrafında buluşmaları biçimsel örgütlenme zahmetine girme gereğini ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda örgütlerde merkezin egemenliğinin azalması, üyeler arasında eşgüdümün artması ve yönetimin esnekliği vurgulanmalıdır. Örgüt merkezi, fiziksel bir mekan olmaktan çıkınca, örgüt içerisinde merkez ve taşra arasında etkililik farkı ortadan kalkmaktadır. Yeni örgüt, dijital ortamda belirlenmiş web sayfası, forum, sosyal medya grubu vs gibi bir toplanma zeminidir. Her üyenin kendi internet bağlantısını kullanması; örgütün bina, personel, kırtasiye gibi giderler için ödenti toplamasını gereksiz kılmaktadır. Faaliyet ve eylemlerin maliyeti, gönüllüler tarafından karşılanabilmektedir. Örgüte üyelik veya ayrılma biçimsellikten kurtulurken, bireylerin örgütsel eylemlere katılmaları isteğe bağlı bir esneklik kazanmaktadır. Kendiliğinden örgütlenme, lider rolüne kimsenin geçemediği bir yapı üretmektedir. Tangün ve Polat’ın ifade ettiği gibi, “(p)iramidal bir yapıda erk en tepededir. Ancak söz konusu merkezlessiz, lidersiz, ilişkilerin hiyerarşi barındırmadığı bir organizasyonsa tepedeki erk, tüm katılımcıların sorumluluk alışlarına bölünmüştür (Tangün ve Polat, 2017:378).” Her üye kendi algıladığı çerçevede ortak eylemin parçası olurken, işaretine bakılan bir önder kimliğinin yerini bir anlamda anonim liderlik almaktadır. Ağ temelli oluşu, yeni tip örgütte gündemin belirlenmesi ve üyelere dayatılması gibi hiyerarşik yapılanma görüntüsünü engellemektedir. Birbirleri ile bağlantılar kurabilen, ağ yapıları, örgütlerin biçimsiz ve lidersiz varlığını sağlamaktadır. Örgütlenme biçiminin değişmesi, siyaset yapma ve siyasal alana katılma davranışlarını da dönüştürmektedir.

Yerleşik örgütlenme biçimleri ve buna bağlı siyasal katılım davranışı kalıplarının BİT aracılığıyla kırılması, bireylerde siyasal ilgiyi artırabilmektedir. Gezi Parkı protestosuna katılanlar ile yapılan deneysel

bir araştırmada; katılımın motivasyonu konusu görece yoksunluk, mağduriyet, öfke, umut, talep gibi kategorilerde incelenmiştir (Erdoğan, 2015). Bu kategoriler somut eyleme bağlı olarak farklılık gösterebilse de, ortaklık vazgeçilemez bir nitelik olarak görünmektedir. Yeni iletişim araçları, sosyal medya ve internet sayesinde ortak ilgi, çıkar, beklenti, kaygı sahibi bireylerin haberleşmesi ve birlikte eyleme geçmesinin alt yapısı güçlenmiş olmaktadır.

Mevcut örgütlerin devam eden çalışmalarını internet ortamına taşınmaları da, örgütsel etkinlikleri kolaylaştırmaktadır. 2008 yılında yapılan ABD başkanlık seçimlerinde Obama adına yürütülen kampanya, internet ve sosyal medyanın siyasal alanda kullanılmasına büyük hizmetler sunmuştur (Güngör, 2012:66) Dijital imkanların konvasiyonel örgütler tarafından da kullanılması ile siyasal faaliyetler, bunların duyurulabildiği alan ve etkisi değişime uğramıştır. Kısaca örgütlenmedeki dönüşüm yerleşik örgütsel yapıları ve bunların eylemlerine katılımı artırdığı gözlenmektedir.

4.6. Propaganda ve Siyasal Eylemlilik

Dijital ortama taşınan siyasal ilgi ve örgütlenme, doğal olarak tanıtım ve kamuoyunu ikna faaliyetlerinde de kendine özgü yenilikler getirmiştir. İnternet, siyasal aktörlerin temsil edilmek zorunda kaldığı bir alan durumundadır. Yukarıda belirtildiği gibi internet sayfası yayımı bunun ilk adımı olup ardından, e-posta grupları, sosyal medya paylaşımları ve nihayet çevrimiçi uygulamalar gelmektedir. Bu platformlarda siyasal partiler kendi programlarını, kadrolarını, adaylarını ve güncel değerlendirmelerini kamuoyuna duyurmaya çalışmaktadırlar.

Sosyal medyada yandaş ve karşıtlar üzerinde yürütülen siyasal rekabet gözlenmektedir. Bu rekabet, sanal ortamda daha çok paylaşım yaparak gündemde önde olmak, desteklediği anlayışı tekrarlayıp durmak ve rakip anlayışların sayfalarında ve paylaşımlarında yorumcu olarak yer alıp eleştiri, tartışma, hakaret ve saptırma

çalışması yapmak şeklinde kendisini göstermektedir. Bunu bir iş olarak veya adanmışlık duygusuyla yapan kullanıcılar da bulunmaktadır. Sosyal medyadaki bu kullanıcı tipine trol denilmektedir.

Troller, gün boyunca uzun zaman dilimlerinde çevrimiçi olup sosyal mecralarda oldukça hareketli, birden çok hesap sahibi kullanıcı kişilerdir. Trollerin gerçek adlarını kullanmaları ender görülür, genel olarak tahrik edici veya özendirici kavramları ya da anlamsız harf ve sayı gruplarını kendilerine kullanıcı adı olarak seçerler. Yaptıkları en önemli iş, resim, video, GIF, alıntı, haber vs. propaganda malzemesi olabilecek her türlü dijitalleştirilmiş nesneyi paylaşmak, başka kullanıcıların paylaşımlarına olumlu/olumsuz yorumlarla müdahil olmaktır (Schwarz, 2017). Propaganda sürecindeki temel rolleri, savdukları parti, aday veya anlayışın görünürlüğünü artırırken, rakiplerin dikkatini dağıtıp “gözlemciler” nazarında inanırılıklarını zayıflatmaktadır.

Trollerden farklı olarak tartışma etkinliklerine girmeyen, tek yönlü paylaşımlar ve kodlanmış cevaplar veren yazılımlar da sosyal medyada kullanılmaktadır. Küçük bir bilgisayar programı olan botlar, kendilerine verilen görev doğrultusunda haber bağlantılarını, etiketleri (hashtag), metin veya görselleri e-posta ya da sosyal medya üzerinden paylaşırlar. Bu program tarafından kontrol edilen, insan olmayan bir hesap aracılığıyla paylaşımlar yapılması, siyasal propaganda için dijital ortamda kullanımı artmakta olan bir yöntemdir. Botlar, pazarlama, gündem oluşturma ve özellikle siyasal açıdan yalan ya da yönlendirilmiş haberlerin yayılmasında kullanılmaktadır. Sosyal botların en çok twitter platformlarında kullanıldığı görülmektedir (Boell.de, 2017). Bu programlar tarafından kullanılan “fake account” hesaplara Türkçede sahte hesap veya argodan transferle “çakma hesap” denilmesi mümkündür. Sahte hesaplar ile örneğin gerçek dışı bir yoğunluk oluşturarak bir etiket in twitter’da gündeme girmesi sağlanabilmektedir. Sahte hesaplar

ile özellikle rakiplerin zaafalarını sergileyen görseller, videolar ve metinler dolaşıma sürülmektedir. Hatta bu içeriklerin internet kullanmayanlara da ulaşabilmesi için geleneksel medyada haber yapılması da uygulanan bir yöntemdir.

Ancak ABD'den Avrupa'ya taşınan ve kaynağı belki de başka bir ülkede de olabilecek olan sahte hesaplar, kampanyası halen devam ederken Almanya'daki federal seçimler dolayısıyla tartışma konusu olmuş ve konu federal mecliste bile uzmanlar davet edilerek tartışılmıştır. ABD seçimlerine Rus hackerların müdahalesine ilişkin tartışmalar sonuçsuz kalmıştır. Bunun gibi sosyal botlar ve troller gibi siyasal aktörlerin dışından kaynaklanan girişimlerin siyasal sürece, kamuoyundaki kanaat oluşumuna ve seçimlerin sonuçlarına ne derece etkili olduğu hakkında henüz güvenli bir bilgi ve araştırma bulunmamaktadır (Kurz, 2017). Sosyal ağların etkisi ile ilgili tartışmalar, politikacıların konuyu hızla gündeme almaları dolayısıyla dikkat çekmektedir. (Heinrich-Böll-Stiftung, 2017).

Twitter, facebook, google+ ve diğer sosyal medya şirketleri, hem kullanıcıların, hem de yayıncıların işi kolaylaştıran uygulamalar geliştirmektedir. İnternet sayfasındaki içeriği bir tıkla paylaşma, kendi zaman akışını web sayfasında gösterme, youtube yayınlarını diğer sosyal medya hesaplarından paylaşabildiği gibi, facebook, twitter ve instagram paylaşımlarını aynı anda gerçekleştirme mümkündür.

Siyasal aktörler veya STK'lar tarafından gerçekleştirilen eylemlerde, kamuoyunu yönlendirerek karar sürecinde toplumsal baskı üretmek ve hatta doğrudan iktidarı etkileyerek kararı belirlemek hedeflenmektedir. Sosyal medya ve yeni iletişim araçları bu aşamada kendisini göstermektedir. Öncelikle eylemin planlanması ve duyurulmasında sosyal medya iletişime aracılık etmektedir. Bu yolla eyleme katılım artırılmaya ve henüz planlama aşamasından itibaren katılımı öngörülmeyle daha geniş bir kitlenin eylemden haberdar edilmesi

sağlanmaktadır. Eylem sırasında ajansların, gazete ve televizyonların ilgi düzeyinden bağımsız olarak eylem, toplantı, konuşma internetten youtube, facebook, twitter aracılığıyla canlı olarak yayınlanabilmektedir. Eylemciler, bu yolla fiziksel olarak katılmayanları da kuşatmaya yönelmektedir. Sosyal medya, zamansal olarak eylem bittikten sonra da işlevini sürdürmektedir. Eylemin video kayıtları ve resimleri ile konuşma metinleri web sayfalarında, sosyal medya paylaşımlarıyla sürekliliği sağlanmakta ve eylem olup bittikten sonra bile yeniden ağ dolaşımında tutulması mümkün olmaktadır (Güngör, 2012:70-71). Eylem sonrasında yeni medyanın bir işlevi daha vurgulanmalıdır. Katılımcıların ve internet paylaşımları üzerine ulaşılan geniş kullanıcı kitlesinin yorum ve geri bildirimleri sosyal medyadan derlenebilmektedir.

Dijital ortamda eylemliliğin bir boyutunu da maddi mekân yerine doğrudan sanal mekân eylemleri oluşturmaktadır. Bu kapsamdaki eylemler, yasal çerçevede varlık kazanmış örgütlerin yanı sıra terör örgütleri (İŞİD, El Kaide), maceracılar (wikileaks) ve hackerlar (redhack) tarafından da sıklıkla hayata geçirilmektedir.

Sanal ortam eylemliliği, bireylerin demokratik siyasal süreçte onayladıkları kanaat yönünde forumlarda yorumlar, facebook beğenileri veya twitter paylaşımları ile yeterli katılım gerçekleştirdikleri zannına kapılmalarına yol açabilmektedir. Bu durumda, fiziksel olarak varlık göstermeleri gereken yerde bulunmayı ihmal etmesi sonucu yaşanabilecektir (Güngör, 2014:78). Ayrıca oluşumu sanal ortam eylemi olan bir web sayfasının reklam veya sponsorluk dolayısıyla ticarileşmesi ve mecrasından ayrılması riski de göz önünde tutulmalıdır.

4.7. E-Seçim

Oy vermenin bilgisayar üzerinden, internet bağlantısı veya oylama makineleri ile gerçekleştirilmesi sonrasında sayım ve sonuçların belirlenmesinde insan eli değmeden bilgisayar programları birçok

ülkede kullanılmaya başlamıştır. (Wahlcomputer, 2017)

E-seçim, seçimlerde bilgisayarın oy verme ve oyların sayımının yapılmasında aracı olarak kullanılmasına verilen addır. Buna yönelik Hollanda’da ve Almanya’da itiraz sesleri yükselmiştir (Roth, 2006). ABD’nin birçok eyaletinde de internet veya e-posta yoluyla oy kullanılması uygulanmaktadır. Bu uygulama, engellilerin ve yurtdışında yaşayan vatandaşların katılımının sağlanması ve bütün seçimler için pratik olmasıyla açıklanmaktadır. İnternet üzerinden oy kullanılması yaygınlaştıkça, konunun riskleri de daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. İlk akla gelen tehdit kaynağı, hacker saldırıdır. Ayrıca demokratik sistemin bir önkoşulu oyların gizliliği, vatandaşın özgür seçim yaparken devletin ve üçüncü tarafların etkisinden korunması için önemlidir. İnternette oylama, gizliliğin korunmasını güvence altına alınması imkansız düzeydedir (Orcutt, 2016). Almanya’daki seçimlerde bilgisayar kullanılması, Alman Anayasa Mahkemesi tarafından 3 Mart 2009 tarihinde bir kararla durdurulmuştur (CRE, 2009).

E-seçim uygulamasında, bilgisayar programı aracılığıyla oy kullanan seçmenin kimliği gizlenebilmektedir. Gizli oy böylece elektronik uygulamaya yerleştirilebilir. Ancak oyların sayımının da bilgisayar üzerinden yapılması aşamasında, verilen oyun yazılım tarafından değiştirilmesi veya ihtilaf durumunda kâğıt oy pusulasında olduğu gibi tekrar sayarak doğrulama şansının olamaması ya da kötü niyetli uzaktan müdahalelere açık olması riskleri ortada durmaktadır. Bunlara karşı, işlemin yapılmasında kullanılan yazılımın kaynak kodlarının açık ve denetlenebilir olması dışında bir güvence verilememektedir. Ancak seçmenin bu denetimi yapacak düzeyde program bilgisine sahip olmasını beklemek gerçekçi değildir.

Dolayısıyla BİT, elektronik seçim uygulamasına hazır olsa bile, demokrasi ve halkın iradesinin nihai karar verici olduğu

anlayışıyla bakılınca, e-seçim uygulaması sorunlu görünmektedir. Fakat eldeki bu teknik olanaklar, seçimlerde kullanılsa bile, danışma mahiyetinde halkoylaması ve plebisit yollarının daha yoğun kullanılmasına yardımcı olabilir.

5. SONUÇ

Bilgi ve iletişim teknolojileri, toplumsal dönüşüme yol açarken, toplumsal doğal bir boyutu olarak siyasal olan da dönüşmektedir. Dijital çağda siyasetin yapıma biçimleri, katılımı çeşitlendirmiş ve güçlendirmiş görünmektedir. E-katılım sayesinde demokrasinin de elektronik bir biçim alması ve e-demokrasinin temsili demokrasinin sorunlarını aşmaya hizmet etmesi beklentisi, ilk ağızda kulağa sempatik gelmektedir (Roth, 2006). Ancak internet oylamasının seçim güvenliği, gizli oy ilkesi ve seçim sonuçlarının denetlenebilirliğini ortadan kaldıracakları gerekçeleri ile karşı çıkışlar da ciddiye alınması gereken eleştiriler içermektedir (Fitzgerald, Smith ve Goodman, 2016:35).

Dijital çağın sunduğu seçim dışındaki katılım imkanlarının başında gelen bilgi, teknoloji üreticilerinin, hizmet sağlayıcı sermaye şirketlerinin ve siyasal iktidarların denetimine ve yönlendirmesine açık durumdadır. Buna rağmen, sermaye veya siyasetten bağımsız bilgi kaynaklarının varlıklarını koruma şansı ve etkinliği, alışılmış basın ve yayın organlarına kıyasla daha yüksek görünmektedir.

BİT, kamu hizmetlerinde adem-i merkeziyeti ve yerinden yönetimi teşvik ederken, ters yönden coğrafi olarak uzak noktaların kontrol edebilmesine hizmet potansiyeli ile güçlü merkezi yapıya teknik destek vermektedir. Katılımın çeşitlenmesi ve demokrasinin güçlenmesine katkı sağlarken, otoriter bir yönetimin aracı haline de dönüşebilir. Bu çelişki, siyasal örgütler için de geçerlidir. Dijital imkanlar bir yandan merkezsiz örgütlenmeye, diğer yandan örgüt merkezinin ara birimler olmadan doğrudan üyeye ulaşmasını

sağladığı için merkezileşmeye yardım edebilmektedir.

Temsili demokrasinin içine düştüğü krizi, e-katılımın takviyesi ile çoğulculuğun görünürlüğünü artırmak ve genel kamuoyunun siyasal ilgisini yükseltmek sayesinde aşmak mümkün olabilir. Ancak halkın görüşlerini derlemeye yarayacak plebisit ve çevrimiçi anket gibi danışma niteliğinin ilerisinde, doğrudan demokrasi beklentisi gerçekçi görünmemektedir. Yine de her geçen gün daha çok kamusal ve siyasal faaliyetin dijital ortama taşınacağı öngörüsünü ifade etmek gereklidir. İnternet siyasal parti, liderler ve bireyler açısından çeşitli işlevler üstlenerek siyasal alanda bilginin dolaşımı ve müzakere zemininin genişlemesine katkı verebilir. Bu boyutuyla, bilgiye erişim kolaylığı, yönetimin daha çok denetlenmesi öngörülmektedir.

Teknolojideki gelişme ve her alanda etkinliğini genişletme eğilimi hızlanarak devam etmektedir. Siyaset de niteliği gereği, her türlü insani alana sirayet kabiliyetine sahiptir. Dolayısıyla teknoloji

ve siyaset gibi, dokunduğunu kendisine benzeten iki alanın teması, görülenin ve hatta öngörülebilenin ötesinde sonuçlar doğurmaya müsaittir. Buna yön verecek olan birincil etken, hem teknoloji üreten ve kullanan olarak hem de siyasetin öznesi ve nesnesi olan insanların değer yargıları ile hareket tarzları olacaktır. Dolayısıyla dijitalleşme, demokrasinin eksiklerini telafi ederek derinleşmesine hizmet edebileceği gibi, en yumuşak kamusal otoriteye bile diktatörce kudret sağlayacak bir kontrol aygıtına da dönüşebilecektir. Bu genişlikte bir ihtimaller evrenini gözlemek, heyecanını ve öğreticiliğini korumaktadır.

Bu çalışmada, içinde bulunulan dönem itibarıyla, dijitalleşmenin siyasal katılma faaliyetlerine sunduğu yeni araçlar ve siyasal katılım biçimleri, literatür taraması yanı sıra alan gözlemlerine dayalı olarak tespit edilmiş, değerlendirilmiş ve tasnif edilmiştir. Bu araçların kurgulanması ve bireyler tarafından kullanılması kadar, (e-seçim uygulamasına geçilmesi benzeri) siyasal karar mekanizması tarafından açılacak alan da e-katılım macerasını ve siyasal sonuçlarını etkileyecektir.

KAYNAKÇA

1. BAYRAM, H. (2010). Bilgi Toplumu ve Bilgi Yönetimi, Etap Yayınevi, İstanbul.
2. BOELL.DE. (2017). "Social Bots", <https://www.boell.de/de/2017/02/09/social-bots>, 02.09.2017.
3. BTK. (2017). Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Üç Aylık Pazar Verileri Raporu 2017 Yılı 2. Çeyrek, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Ankara. https://btk.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fSayfalar%2fPazar_Verileri%2f2017-Q2.pdf, 13.10.2017.
4. CASTELLS, M. (2005). Ağ Toplununun Yükselişi, (Çev.) KILIÇ, E., İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
5. Chaos Computer Club Berlin CCCB. (2017). "Wahlcomputer", <https://berlin.ccc.de/wiki/Wahlcomputer>, 10.10.2017.
6. CRE. (2009). "CRE118 Das Wahlcomputer-Urteil", <https://cre.fm/cre118-das-wahlcomputer-urteil>, 22.09.2017.
7. ÇUKURÇAYIR, M. A.; ÇELEBİ, E. (2009). "Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9): 59-82.
8. ERDOĞAN, E. (2015). "Siyasal Psikoloji Siyasal Katılım Hakkında Ne Öğretebilir? Gezi Protestoları'na Katılanlar Üzerinden Bir Değerlendirme", Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 3(1): 31-58.
9. FITZGERALD, C., SMITH, P.; GOODMAN, S. (2016, 08 16). "The Secret Ballot at Risk:

- Recommendations for Protecting Democracy”, <http://www.secretballotatrisk.org/Secret-Ballot-At-Risk.pdf>, . 12.09.2017.
10. GÜNGÖR, S. (2012). Bilgi Toplumu ve E-Dönüşüm Sürecinin Demokrasi Üzerine Dönüştürücü Etkisinin Analizi, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Ankara. https://www.btk.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fTez%2fSuleyman_GUNGOR.PDF, 12.09.2017.
11. GÜNGÖR, S. (2014). “E-Demokrasi: Umutlar ve Riskler”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (Güz 2014, 39): 68-89.
12. HABERTÜRK. (2017). “Gökçek, Cumhurbaşkanı Erdoğan’la görüşmesinin detaylarını açıkladı”, Habertürk, 10 Mayıs. <http://www.haberturk.com/melih-gokcek-cumhurbaskani-erdogan-ile-bestepe-de-gorustu-1661421>, 10.10.2017.
13. HAGEN, M. (1997). “Konzepte elektronischer Demokratie und die deutsche Demokratie”, http://www.unigiessen.de/fb03/vinci/la-bore/netz/hag_dt.htm, 21.07.2010.
14. Heinrich-Böll-Stiftung. (2017). “Filter Bubble – Echokammer – Fake News”, <https://www.boell.de/de/2017/02/08/filter-bubble-echokammer-fake-news>, 18.09.2017.
15. HEYWOOD, A. (2013). Siyaset (8. b.), Adres Yayınları, Ankara.
16. HÜHNERMANN, F. (2009). Friedericke Hühnermann schreibt Rezension über Online-Schaltung virtuellesparlament.de. (Trans-Media-Akademie Hellerau –TMA, 11 Ağustos. <http://t-m-a.de/friedericke-huhnermann-schreibt-rezension-uber-online-schaltung-virtuellesparlament-de/>, 17.10.2017.
17. ITU. (2008). “Electronic Government for Developing Countries. Ağustos-2008”, http://www.itu.int/ITU-D/cyb/app/docs/e-gov_for_dev_countries-report.pdf, 19.10.2011.
18. KURZ, C. (2017). “Diskussion im Bundestag über ‘Fake News’, Fake-Accounts oder Social Bots”, Netzpolitik, 25 Ocak. <https://netzpolitik.org/2017/jetzt-diskussion-im-bundestag-ueber-fake-news-fake-accounts-oder-social-bots/>, 19.09.2017.
19. ORCUTT, M. (2016, 08 24). “Demokratiegefahr Internetwahl?”, <http://heise.de/-3301055>, 13.10.2017.
20. ROTH, W.-D. (2006, 11 10). “E-Mogling”. Telepolis, 11 Ekim. <https://www.heise.de/tp/features/E-Mogling-3408690.html>, 10.10.2017.
21. SARTORI, G. (1993). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş. (Çev.) KARAMUSTAFA, T.; TURHAN, M., Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.
22. SCHLÜTER, T. (2010). “E-Demokratie”, <http://www.politischebildung-bayern.net/fachbeitraege/item/504-e-demokratie>, 14.08.2017.
23. SCHWARZ, K. (2017). “Trolle – Influencer – Evangelisten”, https://www.boell.de/de/2017/02/09/trolle-influencer-evangelisten?dimension1=ds_digitaler-wahlkampf, 18.09.2017.
24. T24. (2017). “Hakkında”, <http://t24.com.tr/hakkında>, 10.10.2017.
25. TANGÜN, Y. A.; POLAT, F. (2017). “Gezi Ruhunun Psikolojisi”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Mayıs 2017(27): 374-388.
26. TURAN, İ. (1986). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış (3 b.), Der Yayınları, İstanbul.